

УДК: 330.675
DOI: 10.36919/2312-7812.3.2023.93

Т.Р. Коваль

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Дана стаття присвячена банківському ризик-менеджменту в сучасних умовах. Дослідження поняття банківського ризику, досліджено ризики існуючої банківської системи в Україні та наведено класифікацію банківських ризиків. Представлено основні методи управління банківськими ризиками. Проаналізовано систему управління ризиками банку та її ефективність. Було продемонстровано важливість стрес-тестування для управління ризиками в банках. Проведено стрес-тестування кредитного ризику та проаналізовано результати. Результати аналізу можуть бути використані в реальній діяльності банківських установ.

Доведено, що для успішного управління банківськими ризиками необхідно забезпечити: постійний моніторинг ризиків, запобігання прийняттю неконтрольованих рішень, удосконалення методики розрахунку резервів на покриття можливих збитків, ефективну систему використання інформації, поліпшення правових умов.

Запропоновано у складних умовах банківської кризи та військової агресії важливо не допустити відпливу ресурсів із банківської сфери, акумулювати готівкові кошти та активно використовувати можливість вигідних операцій із торгівлі валютою і цінними паперами, вжити всіх можливих заходів для підвищення довіри з боку іноземних і вітчизняних інвесторів, а також розробити програми реструктуризації банків залежно від характеру проблеми. Одним зі шляхів оптимізації банківських ризиків є також страхування депозитів.

This article is devoted to banking risk management in the modern world. The concept of banking risk is explained, the risks of the existing banking system in Ukraine are investigated, and the classification of banking risks is given. The main methods of bank risk management are presented. The bank's risk management system and its effectiveness are analyzed. The importance of stress testing for risk management in banks has been demonstrated. Credit risk stress testing was conducted and the results were analyzed. The results of the analysis can be used in the real activity of banking institutions.

It has been proven that for successful management of banking risks, it is necessary to ensure: constant monitoring of risks, prevention of uncontrolled decisions, improvement of the method of calculating reserves to cover possible losses, effective system of information use, improvement of legal conditions.

It is proposed that in the difficult conditions of the banking crisis and military aggression, it is important to prevent the outflow of resources from the banking sector, to accumulate cash and to actively use the possibility of profitable operations in currency and securities trading, to take all possible measures to increase the confidence of foreign and domestic investors, as well as develop bank restructuring programs depending on the nature of the problem. Deposit insurance is also one of the ways to optimize banking risks.

Ключові слова: банківська справа, ризик, прогнозування, управління, тестування.

Key words: banking, risk, forecasting, management, testing.

Постановка проблеми. Результативне управління банківськими ризиками має базуватися на відповідних фундаментальних дослідженнях формування дієвого механізму регулювання фінансових відносин у банківському секторі. З огляду на це проблема напрацювання теоретичних, методологічних основ та практичних рекомендацій

щодо ефективного управління банківськими ризиками є дуже важливою й актуальною. Сучасні Українські банки проводять свою діяльність в умовах економічної нестабільності, війни, цифровізації та посиленої конкуренції, і все це створює різноманітні ризики. Кожного дня банки стикаються з кредитними, валютними, процентними, операційними, ризиками ліквідності та іншими ризиками, які можуть призвести до втрати доходів, додаткових витрат і навіть до банкрутства в майбутньому. Банківська система є критично важливою для функціонування економіки країни, тому пошук шляхів мінімізації загроз для нормальної діяльності є ключовим питанням для сучасних науковців. Управління банківськими ризиками — це процес, за допомогою якого банк виявляє ризики, проводить оцінку їх величини, здійснює їх моніторинг і контролює свої ризикові позиції, а також враховує взаємозв'язки між різними категоріями ризиків. Саме такі завдання має вирішувати банківська система в сучасних умовах стратегічного орієнтування країни на приєднання до європейських структур.

Постановка завдання. Наявність ефективної системи управління ризиками є необхідною умовою існування та розвитку не лише окремих банків, а й банківської системи в цілому. Тому проблема пошуку та удосконалення інструментарію ефективних систем управління банківськими ризиками є дуже актуальною та потребує комплексного та детального дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні, методологічні та методичні аспекти управління ризиками розглянуто в роботах провідних вітчизняних та зарубіжних вчених. Дослідженню економічної природи ризиків присвячено праці багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців, серед яких П. Бернстайн, Дж. Кейнс, Р. Клейнер, Б. Койлі, Л. Крег, Дж. Лінтнер, Ф. Ліс, П. С. Мак-Колл, Г. Марковіц.

За наявності значної кількості досліджень, зазначимо, що проблематиці управління банківськими ризиками в умовах військових дій приділяється недостатньо уваги, а відтак науково-практичні основи розвитку управління ризиками в період значної фінансової нестабільності є малодослідженими, позбавленими системності й ґрунтовності.

Виклад основного матеріалу. Банківська діяльність є одним із найбільш ризикованих видів економічної діяльності через свої особливості. Її суть полягає в тимчасовому залученні (накопиченні) вільних коштів суб'єкта господарювання та наданні цих коштів фізичним і юридичним особам від свого імені та на власних умовах, на свій страх і ризик. З розвитком послуг, що надаються банками, створюються нові ризики та змінюються існуючі. Крім того, оскільки повністю уникнути ризику неможливо, банківські установи повинні створити ефективні системи управління ризиками.

Сутність концепції управління банківським ризиком полягає в поєднанні таких визначень, як «контроль» і «банківський ризик». Щоб визначити сутність поняття управління банківськими ризиками, насамперед необхідно охарактеризувати поняття «банківський ризик».

Оскільки банківський ризик є складним і багатогранним явищем, єдиного підходу до його визначення в наукових джерелах немає. Більшість дослідників під ризиком банку розуміють ймовірність відхилення показників його діяльності від запланованих, внаслідок дії певних факторів, що може призвести до втрати ресурсів. Основною причиною виникнення ризиків є невизначеність середовища діяльності банківської установи, яка характеризується зовнішніми та внутрішніми чинниками.

Зовнішні фактори ризику включають політичні чинники (такі як зміни в законах), соціально-економічні фактори (такі як інфляція та зміни в правилах використання валюти), а також регіональні та промислові фактори (такі як посилення конкуренції та регіональне погіршення фінансового стану компанії). Внутрішні фактори ризику включають політичні фактори (такі як втрата ліквідності або зниження прибутковості операцій), операційні фактори (такі як непрофесіоналізм персоналу) і функціональні фактори (такі як технічні збої або юридичні ризики).

Фактори ризику банку також можна розділити на керовані (ті, на які впливають бізнес-рішення банку) і некеровані. Визначений (є повна та достовірна інформація) і невизначений (немає або недостатньо інформації). Тому банки повинні свідомо ними управляти, оскільки уникнути ризиків під час здійснення банківської діяльності практично неможливо.

У банківському контексті управління ризиками означає, що банківська установа виявляє (ідентифікує) ризики, оцінює їх величину, здійснює моніторинг і контроль позиції ризиків, а також бере до уваги взаємозв'язки між різними видами ризиків. У системі управління ризиками банку предметом контролю є окремий процес банківської установи, який включає виконання окремих етапів. Об'єктами управління ризиками банку є відповідальні особи або структурні підрозділи з чітко розмежованими функціями, обов'язками та повноваженнями з управління ризиками. Цілі управління ризиками банку залежать від сфери діяльності та структури банківської установи.

Основним принципом, який повинен бути покладений в основу побудови системи управління ризиками, є досягнення оптимального співвідношення прибутковості та надійності банківської установи, максимальної безпеки коштів акціонерів і клієнтів банку. Метою управління банківськими ризиками є підвищення вартості власного капіталу банку, забезпечуючи при цьому досягнення цілей клієнтів, власників, менеджерів, співробітників, контрагентів, інвесторів, кредиторів та органів банківського нагляду.

Процес управління ризиками складається з: ідентифікації ризиків, вимірювання ризиків, прийняття рішень щодо прийняття або відхилення ризиків, вжиття заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків та моніторинг ризикових позицій. Ризики можна уникнути, прийняти, мінімізувати або передати стороннім підрядникам.

В Методичних рекомендаціях щодо організації та функціонування системи ризик-менеджменту в банках України[1], НБУ виділяє такі види ризиків: кредитний ризик, ризик ліквідності, ризик зміни процентної ставки, ринковий ризик, валютний ризик, операційно-технологічний ризик, ризик репутації, юридичний ризик, стратегічний ризик.

Кредитний ризик — це імовірність виникнення збитків або додаткових витрат або недоотримання запланованих доходів унаслідок невиконання боржником чи контрагентом взятих на себе зобов'язань відповідно до умов договору.

Ризик ліквідності виникає тоді, коли банківська установа не може виконувати свої зобов'язання через недостатність грошових засобів. Така ситуація може виникнути коли існує незбалансованість активів і пасивів за строками.

Процентний ризик виникає, коли не співпадають терміни повернення наданих та залучених коштів або коли ставки за активними та пасивними операціями банку встановлюються в різний спосіб.

Ринковий ризик — імовірність виникнення збитків або додаткових витрат або неотримання запланованих доходів внаслідок несприятливої зміни курсів іноземних валют, процентних ставок, вартості фінансових інструментів [2].

Операційний ризик — це імовірність виникнення збитків або додаткових витрат або недоотримання запланованих доходів внаслідок недоліків або помилок в організації внутрішніх процесів, навмисних або ненавмисних дій працівників банківської установи або інших осіб, збоїв в роботі інформаційних систем банку або внаслідок впливу зовнішніх факторів [2].

Комплаєнс-ризик — це імовірність виникнення збитків чи санкцій, додаткових витрат або недоотримання запланованих доходів або втрати репутації внаслідок невиконання банком вимог законодавства, нормативноправових актів, ринкових стандартів, правил доброчесної конкуренції, правил корпоративної етики, виникнення конфлікту інтересів, а також внутрішньобанківських чи внутрішньогрупових документів банку [2].

Ризик репутації — це імовірність виникнення збитків або додаткових витрат або недоотримання запланованих доходів внаслідок несприятливого сприйняття іміджу банківської установи клієнтами, контрагентами, акціонерами, наглядовими й контролюючими органами. Юридичний ризик — це імовірність виникнення збитків або додаткових витрат або недоотримання запланованих доходів внаслідок неочікуваного застосування норм законодавства через можливості їх неоднозначного тлумачення або внаслідок визначення недійсними умов договору у зв'язку з їх невідповідністю вимогам законодавства України.

Крім того, важливим аспектом, який слід враховувати при розробці системи управління банківськими ризиками, є те, що всі зазначені види банківських ризиків тісно взаємопов'язані та мають значний вплив на результати діяльності банківських установ. Так, операційні ризики, в саме ризик зловживань, більш ніж інші може впливати кредитний ризик, що зумовлено можливістю здійснення працівником банку махінацій чи спекуляцій або незаконними діями клієнтів. На кредитний ризик також може впливати ринковий ризик, тобто коливання валюти та процентних ставок. Ризики на державному рівні можуть мати значний вплив на ринкові ризики.

Наприклад, політичні чи соціальні зміни або інфляційні процеси можуть спричинити зміни ринкових умов, які, у свою чергу, викликають зміни процентних ставок, зміни вартості товарів або девальвації національних валют. Тому система управління ризиками повинна включати ефективні методи ідентифікації, оцінки та мінімізації окремих видів ризиків та їх комбінацій.

Характеристика основних методів оцінки ризиків, що використовуються банківськими установами.

При оцінці рівня ризику банківських установ необхідно використовувати не тільки один метод оцінки, а й комбінувати їх для досягнення найбільш точних результатів. Наприклад, статистичний метод можна поєднувати з елементами аналітичного методу та експертного методу, або ж використовувати комбінований метод для розрахунку рівня ризику. Статистичний метод - суть цього методу полягає в аналізі всієї статистичної інформації, пов'язаної з ефективністю тієї чи іншої банківської операції, для розрахунку ймовірності втрат.

Переваги: найбільш точний та обґрунтований метод оцінки ризику при наявності статистичної інформації за тривалий період часу; низька вартість оцінки ризику. Недоліки: завдання є дуже трудомістким. Значно вищий ризик помилкових даних, коли прогнози ґрунтуються на короткострокових оцінках.

Аналітичний - аналіз зон ризику та визначення оптимального ризику для кожного виду банківських операцій або їх комбінації. Переваги: простота розрахунку, доступність для широкого кола користувачів, низька вартість оцінки ризику за цим методом. Недоліки: не враховує вплив конкретного фактора ризику на збільшення або зменшення загального ризику проекту; потребує детальної інформації про тип проекту або діяльності.

Метод Монте-Карло - моделює випадковий процес з певними характеристиками, дозволяє аналізувати різні «сценарії» під час виконання проекту та враховує різні фактори, що впливають на ризик настання події. Переваги: може покращити можливості прийняття рішень для проектів з обмеженнями, висока точність прогнозування. Недоліки: може використовуватися тільки для цілей прогнозування; вимагає значних витрат часу і ресурсів на підготовку аналізу ризиків.

Експертна оцінка - використовується при недостатньому обсязі інформації. Переваги: дозволяє оцінити типи ризиків, ймовірність настання яких не може бути оцінена іншими методами; розрахунки прості та доступні. Недоліки: можливі помилки та суб'єктивність отриманих результатів.

Метод аналізу доцільності витрат - цей підхід дозволяє виявити потенційні сфери ризику. Переваги: дозволяє виявити вузькі місця в ризиковій діяльності банку. Недоліки: цей метод може бути застосований лише за наявності балансу компанії і майже не передбачає детальних перевірок.

Коефіцієнтний - включає розрахунок непрямих (відносних) показників ризику. Переваги: простий та ефективний розрахунок; наявні чіткі алгоритми оцінки ризиків. Недоліки: потребує великого обсягу інформації. Існує проблема вибору набору коефіцієнтів, який найкраще відображає цілі аналізу ризиків.

Метод аналогій - оцінка ризику на основі аналізу бази даних аналогічних угод (проектів) за схожих умов. Переваги: простота розрахунку, може бути використаний як інструмент для попередньої оцінки проекту. Недоліки: низька точність оцінки, не враховує фактор постійного розвитку кожного виду діяльності.

Метод дерева рішень - оцінка вартості найбільш ймовірного результату шляхом використання альтернатив для прийняття рішення. Переваги: висока точність оцінки. Може враховувати різні сценарії розвитку подій через вплив багатьох факторів ризику. Недоліки: значні часові витрати, складність ідентифікації факторів ризику та оцінки ступеня їх впливу на збільшення або зменшення ризику проекту.

Основним методом виявлення ризику виступає комплексний аналіз банківських операцій, яким притаманний ризик та аналіз зовнішніх факторів, що впливають на їх утворення та зміну ризику. В межах такого аналізу отримують уявлення про фінансову стійкість банків системи, існуючих тенденцій її зміни, у тому числі при можливому негативному впливі зовнішнього середовища. Для досягнення мети повного і своєчасного виявлення ризиків банків, економічний аналіз повинен базуватися на комплексному підході, який включає аналіз і прогнозування поведінки зовнішнього і внутрішнього середовища.

Банківськими ризиками необхідно управляти. Це означає, що необхідно вживати певних заходів для зменшення ймовірності настання ризиків та мінімізації збитків у разі їх настання. Система управління ризиками – це офіційно задокументовані та затверджені банком політики, методи та процедури управління ризиками, які визначають комплекс дій, спрямованих на реалізацію систематичного процесу виявлення, моніторингу, контролю, звітування та пом'якшення всіх видів ризиків на всіх рівнях організації [3].

Розглянемо різні групи методів управління банківськими ризиками:

1. Методи уникнення банківських ризиків стосується лише внутрішніх ризиків. Суть цього підходу полягає у виборі банківської стратегії, яка відкидає ризиковані банківські операції, що можуть призвести до втрати прибутку, і цей підхід не є поширеним [3].

2. Методи прийняття банківських ризиків включають такі підгрупи: методи зниження банківських ризиків – ці методи включають вдосконалення організаційної структури, якості людських ресурсів, технічних засобів та щоденного моніторингу і контролю.

3. Методи самозахисту від банківських ризиків – ці методи забезпечують покриття збитків за рахунок власних коштів банку, тобто банк формує резерви для покриття всіх збитків.

4. Метод передачі банківських ризиків – цей метод розподіляє та перекладає ризики на інших учасників ринку. Більшість з цих методів наразі використовуються у формі договорів страхування, хеджування та гарантійних зобов'язань.

На практиці банки часто використовують не один, а комбінацію декількох методів зниження та управління ризиками. Крім мінімізації ризиків, управління ризиками повинно включати заходи, які можуть бути використані для контролю та виявлення настання ризиків на ранній стадії. Іншими словами, під управлінням ризиками в банках слід розуміти процес, за допомогою якого банки ідентифікують ризики, оцінюють рівні ризиків, здійснюють моніторинг рівнів ризиків, а також моніторинг та управління своїми ризиковими позиціями [4].

Система управління ризиками банку базується на комплексному застосуванні чотирьох інструментів: прийняти певний ризик капіталізація банку, запобігання ризикам з урахуванням спеціалізації операцій, доручення ризику через хеджування, ліцензування та контроль ризиків встановлення технічних процедур управління ризиками та дотримання їх принципів.

Зазвичай у світовій банківській практиці управління ризиками поділяють на чотири взаємопов'язані етапи: ідентифікація (виявлення) ризиків, кількісна та якісна оцінка (вимірювання) ризиків, управління ризиками та їх моніторинг [5]. Однак ключові елементи системи управління ризиками банку є досить широкими і можуть бути представлені наступним чином:

- ідентифікація ризиків (виявлення та класифікація ризиків);
- пошук інформації для оцінки ризиків;
- вибір критеріїв та методів оцінки ймовірності настання ризиків;
- визначення максимально прийняттого рівня ризику;
- визначення напрямку та обсягу необхідних грошових коштів (інвестицій);
- розробка та реалізація заходів з мінімізації ризиків;

В залежності від типу банківських операцій здійснюється кількісна оцінка можливих збитків, а також визначається вірогідність настання небажаної події, яка призводить до збитків. На цьому етапі можливо використовувати методики: розрахунок чутливості вартості портфеля до ринкових ризиків — альфа, бета аналіз, аналіз дюрації; розрахунок ризикової вартості портфеля — облік кореляцій між фінансовими інструментами, які складають портфель; розрахунок кредитного ризику — кореляція між станом різних позичальників: ризик ліквідності та фондування — розрахунок геп-ліквідності; ризик ліквідності активів — визначення співвідношення розміру позиції банку до розміру усього ринку; операційний ризик — організація системи моніторингу операцій, що пов'язані з відмиванням легалізацією брудних грошей.

Загалом усю сукупність стабілізаційних заходів, використовуваних НБУ протягом 2022–2023 рр. та спрямованих на відновлення рівноваги у банківській системі, можна розподілити на декілька груп:

1. Заходи миттєвого реагування на втрату банківською системою ліквідності, зокрема — надання достатнього обсягу ліквідних коштів для підтримки короткострокової платоспроможності, уникнення технічних дефолтів банків та недопущення масового відтоку депозитного ресурсу із системи.

2. Оперативно-тактичні заходи, націлені на удосконалення корпоративної структури та формування більш ефективного ринкового середовища у банківському секторі України. До них відносяться дії НБУ по очищенню банківської системи від неринкових та «схемних» банків (на першому етапі), а також виведення з ринку фінансово неплатоспроможних банків за результатами стрес-тестування.

3. Середньо- та довгострокові стабілізаційні заходи, орієнтовані на формування достатнього запасу стресостійкості вітчизняної банківської системи. До вказаної групи заходів відносяться: програми поступового нарощування капіталізації банків;

4. Встановлення більш жорстких вимог до якості й структури власного капіталу банків;

5. Висування умов створення захисних капітальних буферів. До цієї групи заходів також відносяться зміни економічних нормативів з боку НБУ, націлені на обмеження великих кредитних, створення додаткового запасу банківської ліквідності, зменшення чутливості банків до валютних ризиків.

6. Структурні заходи безстрокової дії, спрямовані на формування стійкого та ефективного банківського сектора у довготривалій перспективі. На відміну від попередніх трьох груп, заходи четвертої групи не націлені на досягнення поточного ефекту у вигляді забезпечення капітальної достатності чи ліквідності банківської системи. Їх основна мета — формування нової філософії та нових підходів до ведення банківської діяльності в Україні, передусім відповідно до рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду.

Отже, виходячи з позицій часу, можемо підтвердити думки багатьох експертів [6-9] про неефективність середньострокової стратегії розвитку фінансового сектору, в основу якої покладено перехід до нового монетарного режиму — інфляційного таргетування. Запровадження інфляційного таргетування, як ринкового механізму ведення грошово-кредитної політики в умовах війни і фінансової паніки було передчасним, адже коли в суспільстві існує хаос вбудовані ринкові стабілізатори не діють і тут потрібна сильна рука держави. Однак, оголосивши про перехід до інфляційного

таргетування НБУ різко припинив валютні інтервенції чим, з одного боку поглибив паніку, а з іншого створив умови для спекуляцій на валютному ринку.

До цих заходів передусім можна віднести розробку та запровадження в Україні «Положення про організацію системи управління ризиками в банках України», яке визначає концептуальну позицію банків відносно ключових банківських ризиків. Не менш важливими є інші регулятивні заходи НБУ довготривалої дії, зокрема, запровадження системи стрес-тестування на постійній основі; зміна фундаментальних підходів до оцінки кредитних ризиків (Положення № 351); запровадження кластерного підходу до банківського нагляду; встановлення особливих вимог до системно важливих банків; розробка нормативно-правової бази щодо посилення відповідальності акціонерів та керівництва банків за їхню діяльність. Розглянемо Критерії оцінки результативності системи управління ризиками згідно IFC в таблиці 1.

Таблиця 1

Критерії оцінки результативності системи управління ризиками згідно IFC 10

№ п/п	Критерій	Характеристика
1	Готовність до прийняття ризику	Оцінюється форма обговорення питання щодо: готовності до прийняття ризику, регулярності обговорення, виду шкали при вимірюванні готовності до прийняття ризику, наявності системи оповіщення про готовність до прийняття ризику зверху-вниз
2	Вимірювання ефективності діяльності на основі ризиків	Аналізується чи враховується ризик при: вимірюванні рентабельності бізнес-підрозділів банку, оцінці роботи персоналу та оплаті праці
3	Конфлікт інтересів	Оцінюється присутність незалежних директорів у спостережній раді, а також наявність процедур вжиття заходів на випадок конфлікту інтересів
4	Незалежність, поділ обов'язків	Оцінюється приналежність фронт-офісу до бек-офісу, залежність функцій: внутрішнього аудиту, оцінки кредитного, ринкового та інших видів ризиків від бізнес-підрозділів
5	Зовнішній розгляд	Оцінюється проведення зовнішнього аудиту, іншої зовнішньої незалежної перевірки
6	Рівень функції управління ризиками	Оцінюється наявність директора з управління ризиками, оплата його праці, винагорода співробітникам відділу з управління ризиками
7	Відповідальність, розкриття інформації, прозорість	Оцінюється рівень відповідальності спостережної ради, правління, співробітників банку за управління ризиками

8	Дотримання етичних стандартів	Оцінюється наявність політики, кодексу поведінки, реагування на сумнівну поведінку працівників з етичної точки зору
9	Культура управління ризиками	Оцінюється рівень врахування думки ризик-менеджменту при прийнятті рішень
10	Ефективна комунікація про ризики	Оцінюється регулярність зборів профільних комітетів та фахівців з питань управління ризиками, кількість і якість звітності по ризиках, наявність та ступінь використання у практичній діяльності банку словника термінів про ризики
11	Компетенція ризик-менеджменту	Оцінюється рівень освіти, знань, підготовки, кваліфікації, наявність програм для професійної підготовки співробітників відділу ризик-менеджменту
12	Наявність інших ресурсів	Оцінюється наявність системи управління ризиками, збору даних про ризики

*Складено на основі [10]

Банки можуть передавати страховій компанії такі види ризиків:

- фінансові ризики, які можуть реалізуватися у вигляді недоотримання прибутку чи понесення втрат;
- ризик пошкодження/знищення майна внаслідок пожежі, стихійного лиха, технологічної аварії тощо;
- ризик втрати працездатності співробітником банку під час виконання службових обов'язків внаслідок нещасного випадку;
- ризик, пов'язаний з необхідністю відшкодування збитків, що їх зазнала третя сторона внаслідок певних дій з боку банку;
- ризик збитків, спричинених даному банку некваліфікованими діями персоналу.

У вітчизняних банках, проте, страхування частіше використовується в управлінні кредитним ризиком. Цьому сприяють і вимоги законодавства, наприклад, відносно обов'язковості страхування іпотеки. Окрім того, банками застосовується страхування будь-якого заставного майна (особливо, якщо воно схильне до псування, наприклад, застава майбутнього урожаю, застава товарів в обороті), а також фінансової відповідальності позичальника та, в окремих випадках, його життя.

Аналіз досягнутих результатів в управлінні ризиками та, за необхідності, коригування попередніх заходів. Максимізація прибутку в банківському секторі можлива за умови досягнення прийнятної рівня стабільного ризику та забезпечення його мінімізації. Ефективне управління ризиками в банківській діяльності вимагає, насамперед, вибору найбільш прийнятної банківської стратегії, оптимізації систем моніторингу ризиків, встановлення ефективних рівнів контролю та різноманітних механізмів управління ризиками, а також координації рівнів контролю. Управління банківськими ризиками є динамічним і безперервним процесом, який потребує періодичного перегляду та вдосконалення залежно від конкретної ситуації та банківської установи.

Найбільш універсальним методом оцінки фінансового ризику банку є використання стрес-тестування та реалізація методу аналогій. Основними методами управління ризиками для банків є страхування, хеджування, встановлення лімітів, диверсифікація, резервування.

Розглянемо компоненти ICYP згідно з COSO.

Таблиця 2

Компоненти ICYP згідно з COSO [1]

№ пор.	Компонент	Характеристика
1	Внутрішнє середовище	Внутрішнє середовище — це атмосфера у банку, котра визначає, яким чином ризик сприймається співробітниками і як вони на нього реагують. Внутрішнє середовище включає філософію управління ризиками і «ризик-апетит», чесність та етичні цінності
2	Постановка цілей	Цілі мають бути визначені до того, як керівництво почне виявляти події, які потенційно можуть вплинути на їх досягнення. Процес управління ризиками має бути організований таким чином, щоб створювати впевненість у керівництва банку щодо правильності організації вибору і формування цілей та відповідності їх місії організації й рівню її «ризик-апетиту»
3	Визначення подій	Внутрішні й зовнішні події, що впливають на досягнення цілей банку, мають визначатися з урахуванням їх поділу на ризики або можливості. Можливості мають враховуватися керівництвом у процесі формування стратегії і постановки цілей
4	Оцінка ризиків	Ризики аналізуються з урахуванням ймовірності їх виникнення та впливу з метою визначення того, які дії відносно них необхідно вжити. Ризики оцінюються з точки зору властивого (виникає за умов, не пов'язаних з особливостями контролю у банку) і залишкового ризику
5	Реагування на ризик	Керівництво вибирає метод реагування на ризик: ухилення, прийняття, скорочення або передача, проводячи заходи, які дозволяють привести виявлений ризик відповідно допустимого його рівнята «ризик-апетиту» банку
6	Засоби контролю	Політики та процедури розроблені і встановлені таким чином, аби гарантувати, що реагування на ризик відбувається своєчасно й ефективно
7	Інформація та комунікації	Необхідна інформація визначається, фіксується і передається у такій формі та строках, які дозволяють співробітникам виконувати їхні функціональні обов'язки. Також здійснюється ефективний обмін інформацією по банку як по вертикалі «зверху-вниз» і «знизу-вгору», так і по горизонталі

* *Складено на основі [11]

Розвиток банківської системи України та розширенням спектру банківських послуг можливі завдяки таким продуктам, як кредити, тому кредитний ризик є одним з найважливіших аспектів системи управління банківськими ризиками. Основним завдан-

ням належного управління кредитним ризиком є пошук реалістичних шляхів мінімізації кредитного ризику, захисту коштів вкладників та отримання достатнього прибутку для підтримки виживання банківських установ. В економічній літературі більшість науковців сходяться на думці, що уникнення, утримання, прийняття та зменшення кредитного ризику є загальними підходами до управління кредитним ризиком.

На сьогоднішній день застава є найбільш поширеним та ефективним способом гарантії кредитів (тобто методом мінімізації кредитного ризику), що пропонується українськими банками. Перевага використання застави полягає в тому, що вона є більш ефективною, ніж інші методи мінімізації кредитного ризику. Це пов'язано з тим, що використання застави знижує цей ризик завдяки фінансовій та психологічній мотивації позичальника, а також забезпечує сплату відсотків та повернення суми кредиту.

Для того, щоб зменшити потенційні ризики та забезпечити ефективне функціонування банківської системи та окремих банків, необхідно застосовувати певні методи управління ризиками для банків. Програми страхування нині активно розробляються і впроваджуються в банківську практику. Представники державної влади і фінансової системи вбачають у програмах страхування важливий елемент протистояння банківській кризі. Це стане гарантією надійності внесків для клієнтів.

Відтак, на сьогоднішній день, одним із ключових рішень в сфері мінімізації банківських ризиків є наступні: розробка чіткої стратегії участі банківської системи у стимулюванні економічного зростання; зниження облікової ставки запровадження державних програм розвитку промисловості та сільського господарства на засадах пільгового кредитування, для фінансування якого необхідно використовувати ті кошти, що знаходяться на депозитних сертифікатах; створення державної компанії з управління активами, яка повинна викупити непрацюючі активи в банківських установ; впровадження валютного коридору поряд з таргетом по інфляції з метою недопущення значних коливань валютного курсу, в тому числі і в сторону ревальвації, з метою недопущення зростання імпорту і негативного сальдо торгового балансу; переорієнтація діяльності державних банків з фінансування державного бюджету через купівлю ОВДП на пільгове кредитування розвитку інновацій, промисловості і переробного господарства.

1. Постанова Правління НБУ «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України» № 361 від 02.08.2004 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04#Text>; 2. Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах» від 11.06.2018 № 64 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006450018#Text>; 3. *Прийдун Л.* (2011). Стрес-тестування кредитного ризику банку: загальна характеристика та особливості практичного застосування / Л. Прийдун / Вісник THEU. No 2. С. 67–74; 4. *Заруцька О. П.* (2012). Удосконалення підходів до стрес-тестування банків у системі банківського нагляду [Електронний ресурс] / О. П. Заруцька / Проблеми і перспективи розвитку банківської системи Вип. 36 С. 180—187. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/prprbsu_2012_36_22.pdf; 5. *Данченко О. Б.* (2010). Підходи до управління ризиками банку / О. Б. Данченко, В. О. Занора, А. І. Боркун, О. М. Шевченка / Управління проектами та Розвиток виробництва: Зб.наук.пр. - Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, - № 1 (33). - С. 24-29. - Режим доступу: <http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/33/10doburb.pdf>; 6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань функціонування банківської системи

в умовах сучасної банківської кризи: проект Закону № 2571 від 11.12.2019. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67601; 7. Аржевітін С. М. (2016). Системна банківська криза в Україні: особливості, причини та шляхи подолання. Інвестиції: практика та досвід. № 8. С. 16-18; 8. Білецька Н. В., Лопатюк Р. І., Серветник-Царій В. В. (2016). Системна банківська криза України 2014–2015 рр.: причинно-наслідковий зв'язок. Проблеми економіки. № 1. С. 235-241. 17; 9. Власюк О. С. (2017). Банківська криза в Україні: втрати, помилки та пріоритети посткризового відновлення. Стратегічні пріоритети. № 2. С. 45-60; 10. Stress Tests and Capital Planning [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.federalreserve.gov/supervisionreg/stress-tests-capital-planning.htm>; 11. Офіційний сайт Комітету організацій-спонсорів Комісії Тредвея [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.coso.org/>

1. Resolution of the Board of the NBU «On Approval of Methodological Recommendations on the Organization and Functioning of Risk Management Systems in Banks of Ukraine» No. 361 dated August 2, 2004 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04#Text>; 2. Resolution of the Board of the NBU «On approval of the Regulation on the organization of the risk management system in banks of Ukraine and banking groups» dated June 11, 2018 No. 64 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006450018#Text>; 3. Priydu L. (2011). Stress-testing of the bank's credit risk: general characteristics and features of practical application / L. Priydu / Visnyk TNEU. № 2. P. 67–74; 4. Zarutsk O. P. (2012). Improvement of approaches to stress testing of banks in the banking supervision system [Electronic resource] / O. P. Zarutsk / Problems and prospects for the development of the banking system Issue. 36 pp. 180-187. — Access mode: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pprbsu_2012_36_22.pdf; 5. Danchenko O. B. (2010). Approaches to bank risk management / O. B. Danchenko, V. O. Zanora, A. I. Borkun, O. M. Shevchenko / Project management and production development: Zb.nauk.pr. - Luhansk: branch of SNU named after V. Dalya, - № 1 (33). - P. 24-29. - Access mode: <http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/33/10doburb.pdf>; 6. On making changes to some legislative acts of Ukraine regarding certain issues of the functioning of the banking system in the conditions of the modern banking crisis: draft Law No. 2571 dated 11.12.2019. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67601; 7. Arzhevitin S. M. (2016). Systemic banking crisis in Ukraine: features, causes and ways of overcoming. Investments: practice and experience. № 8. P. 16-18; 8. Biletska N. V., Lopatyuk R. I., Servetnyk-Tsaryi V. V. (2016). Systemic banking crisis of Ukraine 2014–2015: cause and effect relationship. Problems of the economy. № 1. P. 235-241.17; 9. Vlasjuk O. S. (2017). Banking crisis in Ukraine: losses, mistakes and priorities of post-crisis recovery. Strategic priorities. № 2. P. 45-60; 10. Stress Tests and Capital Planning [Electronic resource]. — Access mode: <https://www.federalreserve.gov/supervisionreg/stress-tests-capital-planning.htm>; 11. Official site of the Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.coso.org/>